

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

УДК 316.752-057.87:378.09](477.83-25)

М. П. БЛІХАР

ДУХОВНІСТЬ ЯК ПРОВІДНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВИЩОЇ ОСВІТИ В ПЕРІОД ТРАНСФОРМАЦІЙНИХ ЗМІН

У статті проаналізовано основні властивості сучасної освіти в період трансформаційних змін. Наголошено, що сьогодні освіта має не лише надавати студентам професійні навички та знання. Акцентовано увагу на духовному компоненті навчально-виховного процесу. Наведено результати власного соціологічного дослідження студентської молоді із цієї проблеми. Емпірично показано, що сьогоднішні студенти, крім набуття знань і вмінь, прагнуть до розвитку своєї духовності.

Ключові слова: освіта, духовність, формування духовності, духовні цінності, студентська молодь, середовище вищого навчального закладу.

Швидкоплинність процесів суспільного розвитку українського суспільства, значущі соціально-економічні трансформації викликали необхідність звернутися до освіти як до сфери, що спрямована на формування особистості нової генерації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що проблема освіти є серед важливих проблем духовно-морального виховання підлітків та студентської молоді. Зокрема, проблеми духовності, духовно-культурних цінностей, ціннісного ставлення до освіти висвітлено в численних працях філософів, психологів, педагогів. Сучасна соціологічна думка з проблем освіти представлена значною кількістю праць українських учених, серед яких особливо вирізняються праці В. Бакірова, М. Головатого, Є. Подольської, Л. Сокурянської, Л. Хижняк, Ю. Чернецького, В. Чепак та ін.

Варто зазначити, що аксіологічні засади освіти України та ціннісний підхід стосовно організації державного управління освітою визначаються Конституцією України, Національною доктриною розвитку освіти й державними документами в галузі освіти. Проте, незважаючи на достатню розробленість освітньої проблематики, у науковій літературі недостатньо уваги приділено саме питанню духовності як провідного та визначального фактора освіти в період структурних змін. Не до кінця розкрито механізм впливу духовного чинника на світоглядну та ціннісно-орієнтаційну складові сучасної української молоді в освітньому просторі, особливо останніми роками, які відзначилися активними суспільно-політичними та економічними перетвореннями.

Мета статті – дослідити, які характеристики властиві освіті в період трансформаційних змін, й емпірично перевірити, чи може бути духов-

ність визначальною та провідною властивістю освіти на сучасному етапі суспільної трансформації.

Освіта, за словами В. Андрущенко, є “суспільним процесом розвитку і саморозвитку особистості, пов’язаним з оволодінням соціально значущим досвідом, втіленим у знаннях, уміннях і навичках творчої діяльності, чуттєво-ціннісних формах духовно-практичного освоєння світу” [7, с. 110]. Освіта також є важливим механізмом збереження й передачі знань, бо саме під час навчання в університеті студентська молодь отримує певні знання та набуває компетенцій, а також саме в цей час у неї формується власна система цінностей і виробляється притаманна їй система світобачення.

Сьогодні досить багато говорять про перехід до нової гуманістичної цивілізації. Характерною складовою формування гуманістичної цивілізації є існування нової освітньої парадигми. Вихід людства з кризи інформаційного суспільства залежить від здатності людей створювати та запроваджувати інновації. Суспільство загалом і держава впливають на систему організованої освіти. На думку українських теоретиків освіти (О. Долженко, Н. Розова, Н. Юдіна та ін.), сенс інновацій полягає в оволодінні студентами такими вміннями й навичками, як уміння передбачати, прогнозувати, орієнтуватись у складних умовах реального життя. Поставлені завдання передбачають вибір ціннісних орієнтирів, в основу яких покладено поняття “доброта”, “чуйність”, “дружня турбота”, “гідність”, “справедливість”, “раціональність”, “толерантність” та “самодостатність” [4, с. 149].

На початку XXI ст. необхідно накреслити ті основні ознаки, що визначатимуть освіту в новому тисячолітті. Зокрема, В. Шейко та Ю. Богущкий наводять такі ознаки освіти для XXI ст. [10, с. 231–232]:

- вона покликана бути освітою для всіх;
- повинна мати смислоутворювальним стрижнем етичну доміную;
- покликана мати творчий і новаторський характер;
- повинна будуватися на науково обґрунтованих знаннях. Тільки за цих умов вона може формувати особистість, здатну до теоретичного й критичного мислення;
- освіта для XXI ст. повинна бути різноманітною, адекватною культурному й етнічному розмаїттю людства, такою, що задовольняє всебічні потреби соціально-професійних і конфесійних груп, так само, як і індивідуальні духовні потреби.

Освіта, як зазначає В. Молодиченко, є найважливішим інституційним каналом відтворення духовних цінностей, тому явні й приховані цільові установки визначають рівень поширення духовних цінностей у соціумі, чим впливають на його ціннісну інтегрованість і культурну гомогенність [6, с. 90]. Освіта є потужним фактором розвитку духовної культури української нації, вона ж може стати дієвим механізмом формування та поширення глобальних цінностей, а також сприяти пошуку компромісів між традиційними національними цінностями й цінностями глобальної культури [6, с. 93].

Б. Гершунський, відзначаючи системну та глибоку кризу, що вразила найважливіші сфери духовного життя людства, водночас підкреслює, що саме освіта й лише освіта в змозі переламати негативні тенденції в духовній сфері людства, що катастрофічно наростають [2, с. 59].

В. Долженко стверджує, що система освіти, виконуючи найважливіше соціальне замовлення, повинна бути підпорядкованою вихованню загальної культури індивіда. Тому в основу сучасної концепції освіти, за переконанням В. Долженка, необхідно закладати культурологічний підхід, що зумовлює звернення до майбутнього спеціаліста як соціокультурного індивіда, продукту культури нації, людства. Культурологічний підхід потребує розглядати дисципліни гуманітарного циклу як складову духовної культури суспільства, передбачає адаптацію виховання та освіти до конкретного культурного середовища [3, с. 62].

Освіта в сучасному світі, на думку Є. Подольської, є важливим ресурсом соціально-економічного та духовного оновлення суспільства. Саме освіта фокусує суперечливий і складний характер сучасної епохи, синтезуючи проблеми матеріального й духовного, суспільного та індивідуального, цивілізаційного й культурного, національного та загальнолюдського [9, с. 7].

З метою вивчення ціннісного світу сучасної молоді, визначення місця та ролі освіти в системі формування духовності особистості ми провели власне соціологічне дослідження серед студентів трьох вищих навчальних закладів м. Львова. Методом анкетування в травні – червні 2015 р. опитано 370 студентів Львівського національного університету імені Івана Франка, 334 студенти університету “Львівська Політехніка” та 84 студенти Українського католицького університету. Загалом у дослідженні взяли участь 788 студентів із трьох ВНЗ м. Львова. Метод дослідження – анкетне опитування. Відбір респондентів – цілеспрямований, квотний.

Результати дослідження дають змогу проаналізувати відповіді на питання про необхідність нашої державі людей з високодуховними ідеалами.

Таблиця 1

Розподіл відповідей на запитання про необхідність нашої державі людей з високодуховними ідеалами, %

Варіант відповіді	ЛНУ ім. І. Франка	НУ “Львівська політехніка”	УКУ	Разом
Так	61,9	63,5	92,9	65,9
В деякій мірі	36,8	33,8	7,1	32,4
Ні	1,4	2,7	0,0	1,8

Як видно з таблиці, повністю згодні із цим твердженням більше від половини опитаних студентів із ЛНУ ім. І. Франка та НУ “Львівська політехніка” (відповідно 61,9% та 63,5%). Цікаво, що практично всі студенти УКУ однозначно згодні з твердженням, що нашої державі необхідні люди з високодуховними ідеалами (таких виявилось 92,9% респондентів). Де-

якою мірою із цим твердженням згодилася приблизно третина респондентів із ЛНУ ім. І. Франка та НУ “Львівська політехніка” (36,8% та 33,8% опитаних) і лише 7,1% студентів з УКУ. Дуже мала кількість сучасної молоді вважає, що нашій країні не потрібні люди з високодуховними ідеалами та інтересами (1,4% та 2,7% респондентів із двох вищезазначених ВНЗ, крім респондентів з УКУ, оскільки там не знайшлося жодної людини, яка так вважає).

Для чого людині потрібна освіта? Яка її роль у житті сучасної особистості? На ці запитання ми отримали такі відповіді (табл. 2).

Таблиця 2

Для чого сучасній людині потрібна освіта?, %

Варіант відповіді	ЛНУ ім. І. Франка	НУ “Львівська політехніка”	УКУ	Разом
Домогтись кращої матеріальної забезпеченості	51,4	46,7	27,4	46,8
Здобути бажану спеціальність, професію	41,9	60,8	60,7	51,9
Духовно розвиватися й збагачуватися	40,3	42,2	66,7	43,9
Посісти відповідне становище в суспільстві	45,1	37,4	31,0	40,4
Отримати гарну роботу	50,0	53,0	52,4	51,5
Завоювати повагу серед друзів та знайомих	7,6	13,2	2,4	9,4
Стати більш корисним суспільству	46,5	34,7	66,7	43,7
Зробити кар’єру	39,2	30,8	20,2	33,6
Жити й працювати серед освічених людей	22,4	23,7	22,6	23,0
Стати гарним спеціалістом	42,4	45,2	59,5	45,4
Завоювати владу над іншими	4,1	9,0	0,0	5,7
Краще розуміти життя	25,4	24,3	28,6	25,3

Як видно із поданої таблиці, людині потрібна освіта, на думку студентів ЛНУ ім. І. Франка, для того, щоб домогтись кращої матеріальної забезпеченості (51,4%), отримати гарну роботу (50,0%), стати більш корисним суспільству (46,5%), посісти відповідне становище в суспільстві (45,1%), стати гарним спеціалістом (42,4%), здобути бажану спеціальність, професію (41,9%) та духовно розвиватися й збагачуватися (40,3%). Для студентів-політехніків, як з’ясувалося, освіта необхідна, насамперед для того, щоб здобути бажану спеціальність, професію (60,8%) та отримати гарну роботу (53,0%). Третю рейтингову позицію посідає альтернатива, яка пов’язана з матеріальною забезпеченістю (46,7%), далі за рейтингом іде такий варіант, як стати гарним спеціалістом (45,2%), духовно розвиватися й збагачуватися (42,2%) та посісти відповідне становище в суспільстві.

Що стосується респондентів з Українського католицького університету, то їм освіта необхідна, насамперед, щоб розвиватися й збагачуватися духовно та стати більш корисним суспільству (обидві альтернативи посіли першу рейтингову позицію із значенням 66,7%). На другому місці вони обрали таку альтернативу, як здобути бажану спеціальність, професію (60,7%), на третьому – стати гарним спеціалістом (59,5%), далі – отримати гарну роботу (52,4%) та посісти відповідне становище в суспільстві (31,0%). Не дуже потрібна освіта, як свідчать відповіді наших респондентів із трьох ВНЗ, для завоювання поваги серед друзів і знайомих та влади над іншими.

Ще один важливий момент, який ми хотіли з'ясувати в цьому контексті, полягає в з'ясуванні того, чи сприяє освіта розвитку духовності особистості (табл. 3).

Таблиця 3

Чи сприяє освіта розвитку духовності особистості?, %

Варіант відповіді	ЛНУ ім. І. Франка	НУ “Львівська політехніка”	УКУ	Разом
Так	68,1	68,3	65,5	67,9
Ні	10,8	11,4	8,3	10,8
Важко відповісти	21,1	20,4	26,2	21,3

Аналіз відповідей на це запитання свідчить, що більшість респондентів із трьох ВНЗ, які брали участь у нашому дослідженні, згодні з твердженням, що освіта сприяє розвитку духовності особистості. Так вважають 68,1% студентів Франкового університету, 68,3% студентів-політехніків та 65,5% студентів УКУ. Не згідні із цим твердженням лише близько десятої частини опитаних студентів із кожного ВНЗ (10,8%, 11,4% та 8,3% відповідно). Решта респондентів однозначно не визначилися із відповіддю.

Отже, як ми бачимо, освіта потрібна людині, насамперед, для того, щоб реалізувати себе в професійному плані, отримувати завдяки цьому відповідну матеріальну винагороду, а також освіта є потужним фактором для загальнокультурного та духовного розвитку студентства. Український соціолог М. Пірен вважає, що проблема духовності цікавить тих молодих людей, які люблять життя, вірять у Божу Благодать і хочуть краще зрозуміти себе й інших людей, зрозуміти, що таке дух та духовність, який сенс власного життя. Нормальний духовний розвиток молодої людини має бути спрямований не тільки в майбутнє, а й угору, до Святостей, до Досконалості [8, с. 283–284].

О. Балакірева та О. Валькована, розмірковуючи про роль освіти на сучасному етапі розвитку суспільства, наголошують, що освіта має не тільки передати знання або навчити певного ремесла. Вона повинна допомогти індивідам самореалізуватися й стати повноправними членами суспільства, навчити їх вчитися протягом усього життя, сформувані інтерес до знань і потребу в постійному самовдосконаленні, забезпечити достатній

рівень не тільки професійної, а й громадянської та духовної компетентності [1, с. 10]. У процесі дослідження в цьому контексті ми хотіли з'ясувати, чи згодні наші респонденти з твердженням, що сьогодні вищий навчальний заклад повинен не лише надавати необхідні студентам знання, а й виховувати їх як усебічно розвинених особистостей з високим рівнем духовності. Як показали результати нашого дослідження, більшість студентів (80,8% із трьох університетів) цілком згодна з таким твердженням, 13,5% відзначили альтернативу “важко відповісти”, і лише 5,7% респондентів не згодні із цим висловлюванням.

Сучасний період суспільних трансформацій вимагає від особистості особливих специфічних якостей та характеристик, які допоможуть їй пристосуватися до швидкозмінних умов існування. Саме тому ми поставили собі за мету з'ясувати, які якості має неодмінно розвивати та виховувати в сучасного студента вищий навчальний заклад (табл. 4).

Таблиця 4

Якості, які має розвивати та виховувати в сучасного студента вищий навчальний заклад, %

Якості	ЛНУ ім. І. Франка	НУ “Львівська політехніка”	УКУ	Разом
Високий інтелект і якісні знання	80,0	74,6	76,2	77,3
Високий рівень духовного розвитку	21,6	33,2	61,9	30,8
Національна самосвідомість, громадянська активність та патріотизм	35,9	43,1	54,8	41,0
Висока моральна стійкість	26,5	32,0	27,4	28,9
Віра у свої сили	46,5	48,8	51,2	48,0
Дисциплінованість та самоорганізованість	52,6	36,8	36,9	44,2
Працелюбність і повага до людей	36,2	34,4	51,2	37,1
Ініціативність	38,1	35,6	25,0	35,7
Самокритичність	14,9	18,3	11,9	16,0
Доброта, людяність, комунікабельність	32,4	28,4	52,4	32,9
Уміння довіряти людям	5,9	12,9	10,7	9,4
Розвинута потреба в самовдосконаленні	40,3	39,8	17,9	37,7
Бережливе, економне ставлення до державного майна та до природи	7,0	9,9	7,1	8,2

Виходячи з результатів дослідження, ми бачимо, що сьогодні вищий навчальний заклад має неодмінно розвивати та виховувати в сучасного студента, насамперед, такі якості, як високий інтелект та якісні знання. На цю альтернативу вказала більшість респондентів із кожного вищого навча-

льного закладу, студенти яких були залучені до проведення цього дослідження. Якщо аналізувати окремо відповіді студентів ЛНУ ім. І. Франка, то серед найважливіших якостей вони обрали такі: дисциплінованість та самоорганізованість (52,6%), віра у свої сили (46,5%), розвинута потреба в самовдосконаленні (37,7%) й ініціативність (38,1%). Студенти-політехніки також важливе значення відводять такій якості, як віра у свої сили (48,8%). На третій рейтинговій позиції в них розмістилася така якість, як національна самосвідомість, громадянська активність та патріотизм (43,1%), тоді як для студентів Франкового вишу ця альтернатива виявилася лише на сьомій сходинці (35,9%). На четверте місце студенти-політехніки так само, як і студенти ЛНУ ім. І. Франка, поставили таку альтернативу, як розвинута потреба в самовдосконаленні (39,8%).

Що стосується студентів УКУ, то рейтинг якостей, які має неодмінно розвивати та виховувати в сучасного студента вищий навчальний заклад, виглядає таким чином:

- високий інтелект і якісні знання (76,2%);
- високий рівень духовного розвитку (61,9%);
- національна самосвідомість, громадянська активність та патріотизм (54,8%);
- доброта, людяність, комунікабельність (52,4%);
- віра у свої сили; працелюбність і повага до людей (обидві якості важливі для 51,2% опитаних);
- дисциплінованість та самоорганізованість (36,9%).

Отже, як ми бачимо з результатів дослідження, сучасна студентська молодь очікує від вищого навчального закладу, передусім, якісних знань та впевненості у своїх силах. Не менш важливим є також духовний розвиток студентів, який має здійснюватися в сучасному навчально-виховному процесі.

Вважається, що студент – це людина доросла, духовно та фізично сформована, яка має відносно стійкі життєві орієнтири. Звичайно ж, переступаючи поріг ВНЗ, студент справді несе із собою власний духовний світ, культуру й ціннісні орієнтації, сформовані попередньою життєвою практикою та виховною роботою в школі. Разом з тим цей світ, культура й цінності є відкритими, здатними як до збагачення та розвитку, так і до руйнації, розпаду чи навіть деградації [5]. Саме тому в ході нашого дослідження ми поставили собі завдання з'ясувати, від чого, на думку студентів, залежить сьогодні престиж, авторитет студента в його групі.

Аналіз відповідей на це запитання свідчить, що всі студенти львівських вищих навчальних закладів м. Львова, які брали участь у нашому дослідженні, цінують, передусім, своїх одногрупників за їхні духовні та моральні якості (54,1%), успіхи в навчанні (34,0%), оригінальність і несхожість на інших (18,3%), а також за високий рівень загальної культури, обізнаності в різних галузях мистецтва (10,8%).

Проводячи це дослідження, ми ставили собі за мету розробити типологію особистості студента стосовно зацікавленості ним проблемами духовності. Спираючись на численні дослідження авторів з питань духовності та духовного розвитку в різних галузях науки, ми виділили такі типи особистості:

– *духовно-пасивний*. Це особистості, які проблемами духовності не цікавляться;

– *духовно-потенційний*. Це особистості, які інколи замислюються над проблемами внутрішнього світу та сенсу життя; ситуативно виявляють толерантність у спілкуванні з іншими;

– *духовно-активний*. Це особистості, які намагаються завжди вдосконалювати свій внутрішній світ та допомагати іншим; чітко усвідомлюють сенс свого життя й прагнуть до самовдосконалення та постійного духовного розвитку (табл. 2).

Таблиця 5

Тип особистості, до якого студенти зараховують себе щодо зацікавленості проблемами духовності, %

Тип особистості	ЛНУ ім. Івана Франка	НУ “Львівська політехніка”	УКУ	Разом
Духовно-пасивний	4,1	9,0	0,0	5,7
Духовно-потенційний	62,4	60,8	36,9	59,0
Духовно-активний	33,5	30,2	63,1	35,3

Як видно з таблиці, духовно-пасивними себе вважають 4,1% студентів ЛНУ ім. І. Франка та 9,0% студентів-політехніків. Серед студентів УКУ таких не виявилось. До духовно-потенційного типу особистості себе зараховує більшість студентів ЛНУ ім. Івана Франка та НУ “Львівська політехніка” (відповідно 62,4% та 60,8%). Щодо студентів УКУ, то там, як виявилось, є найбільше духовно активних особистостей, які зацікавлені в питаннях духовності та духовного розвитку, намагаються завжди вдосконалювати свій внутрішній світ, допомагати іншим, чітко усвідомлюють сенс свого життя, прагнуть до самовдосконалення та постійного розвитку. Що стосується двох інших ВНЗ (ЛНУ ім. І. Франка та НУ “Львівська політехніка”), то там приблизно третина респондентів із кожного університету ідентифікує себе духовно активною особистістю (відповідно 33,5% та 30,2%).

Висновки. Отже, за результатами проведеного нами соціологічного дослідження серед студентів трьох вищих навчальних закладів м. Львова ми можемо зробити такі висновки.

1. Динамічність сучасного суспільства, нестабільність соціальних процесів дедалі більше привертають сьогодні увагу науковців із різних галузей науки до сфери освіти, особливо вищої. Сьогодні саме освіта стає дуже важливим ресурсом для розвитку та самозбереження суспільства.

2. Аналізуючи результати нашого дослідження, ми бачимо, що сьогодні освіта потрібна людині, передусім, для того, щоб реалізувати себе в професійному плані, отримувати завдяки цьому відповідну матеріальну винагороду, а також, як з'ясувалося, освіта є потужним фактором для загальнокультурного та духовного розвитку студентства.

3. Виходячи з результатів дослідження, ми бачимо, що молодь сьогодні цікавиться проблемами духовності й духовного розвитку та визнає їх роль у процесі суспільного розвитку. Варто також наголосити, що освіта в сучасному світі виконує не лише свою першочергову та основну функцію – передачу знань новим поколінням. Вона є одним з основних каналів відтворення людини духовної, гуманної, людини з творчим мисленням і широким кругозором, якій притаманне постійне самовдосконалення та спрямованість у майбутнє. Цю тезу підтверджено в нашому дослідженні, оскільки більшість опитаних респондентів із трьох ВНЗ, які брали участь в опитуванні, підтвердили, що освіта сприяє розвитку духовності й що нашій країні необхідні люди з високодуховними ідеалами.

4. Сьогодні вимагає від особистості студента специфічних особливостей, які допоможуть йому пристосовуватися до швидкоплинних суспільних процесів. Опитані студенти вважають, що сучасний ВНЗ має розвивати та виховувати в них такі якості, як високий інтелект та якісні знання (вказали практично всі студенти з трьох ВНЗ), дуже важливими виявилися такі якості, як віра у свої сили, дисциплінованість та самоорганізованість, почуття патріотизму й національна самосвідомість, а також розвинута потреба в самовдосконаленні для студентів ЛНУ ім. І. Франка та НУ “Львівська політехніка”. Щодо студентів УКУ, то вони, крім якісних знань, очікують від свого ВНЗ можливостей для власного духовного розвитку та самовдосконалення, виховання патріотизму й залучення їх до громадянської активності, а також вони прагнуть розвивати в собі такі якості, як доброта, людяність та комунікабельність.

5. Авторитет студента в групі, як з'ясувалося, найбільше залежить від таких його особливостей, як духовні та моральні якості, успіхи в навчанні, його оригінальність і несхожість на інших, а також від його рівня культури, ерудиції у сфері літератури, мистецтва та живопису.

6. Більшість студентів ЛНУ ім. І. Франка та НУ “Львівська політехніка” зараховує себе до духовно-потенційного типу особистості, які інколи замислюються над проблемами сенсу життя та внутрішнього світу, виявляють толерантність у спілкуванні з іншими людьми. Серед студентів УКУ таких особистостей більше від третини. Натомість до духовно активних себе зараховують більшість респондентів з УКУ та приблизно третини з двох інших ВНЗ. Тішить той факт, що духовно пасивних особистостей серед студентів УКУ немає, а в інших двох ВНЗ їх досить незначна частка.

7. Таким чином, ми вважаємо за необхідне робити акцент на активному впровадженні духовної складової навчально-виховної діяльності в сучасному ВНЗ, на розвитку духовності особистості студента та реалізації

його творчого потенціалу, на формуванні його гуманістичної спрямованості. Ми вважаємо, що навчити молоду людину співпереживати, робити добро, замислюватися над проблемами сенсу життя – це одне з найважливіших завдань сучасного ВНЗ, який прагне сформувати професіонала та одночасно інтелігентну й високодуховну особистість.

Список використаної літератури

1. Балакірева О. М. Трансформація цінностей освіти / О. М. Балакірева, О. В. Валькована // Український соціум. – 2007. – № 4. – С. 7–20.
2. Гершунский Б. С. Философия образования : учеб. пособ. для вузов / Б. С. Гершунский. – Москва : Московский психолого-социальный институт, 1998. – 432 с.
3. Долженко В. О. Виховання духовних цінностей у студентській молоді в полікультурному просторі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 / В. О. Долженко. – Луганськ, 2006. – 20 с.
4. Кадієвська І. А. Гуманістичні цінності освіти в контексті глобалізації суспільства : монографія / І. А. Кадієвська – Одеса : Астропринт, 2010. – 176 с.
5. Мельниченко А. А. Ціннісні виміри духовної культури студентів технічного ВНЗ у трансформаційному суспільстві / А. А. Мельниченко, І. В. Піголенко // Український соціум. – 2005. – № 1 (6). – С. 31–43.
6. Молодиченко В. В. Модернізація цінностей в українському суспільстві засобами освіти: (філософський аналіз) : монографія / В. В. Молодиченко. – Київ : Знання України, 2010. – 383 с.
7. Неперервна професійна освіта: філософія, педагогічні парадигми, прогноз : монографія / В. П. Андрущенко, І. А. Зязюн, В. Г. Кремень, С. Д. Максименко та ін. ; за ред. В. П. Андрущенка. – Київ : Наукова думка, 2003. – 852 с.
8. Пірен М. І. Соціологія релігії : підручник / М. І. Пірен. – Київ : Персонал, 2008. – 344 с.
9. Подольська Е. А. Выпускник вуза в современном социокультурном пространстве : монография / под общ. ред. Е. А. Подольской ; авт. кол.: Е. А. Подольская и др. – Харьков : Изд-во НУА, 2010. – 416 с.
10. Шейко В. М. Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина XIX – початок XXI ст.) : монографія / В. М. Шейко, Ю. П. Богущкий. – Київ : Генеза, 2005. – 592 с.

Стаття надійшла до редакції 18.07.2016.

Блихар М. П. Духовность как ведущая характеристика высшего образования в период трансформационных изменений

В статье анализируются основные свойства современного образования в период трансформационных изменений. Отмечено, что сегодня образование должно не только предоставлять студентам профессиональные навыки и знания. Акцентируется внимание на духовном компоненте учебно-воспитательного процесса. Приводятся результаты собственного социологического исследования студенческой молодежи по данной проблеме. Эмпирически доказывается, что сегодняшние студенты, кроме приобретения знаний и умений, стремятся к развитию своей духовности.

Ключевые слова: образование, духовность, формирование духовности, духовные ценности, студенты, среда высшего учебного заведения.

Blikhar M. P. Spiritual as the Leading Characteristic of Higher Education of the Period of Transformational Changes

This article is dedicated to the analysis of the main peculiarities of education within the period of modern transformational changes. A special attention is paid to spirituality as a leading and determinant factor of education within the period of structural changes.

Nowadays more and more scientists pay their attention to the fact that education is an important background for and evidence of the level of development of the economy, policy, spirituality, culture and morality. Education is regarded as the most general and integral index of development of any society.

Education is a motive power and a mechanism to preserve and impart knowledge from the previous to the next generations. Nevertheless, many scientists declare that education is a powerful factor of development of a spiritual culture of the Ukrainian nation.

Many philosophers, pedagogues, psychologists, sociologists were anxious about the problems of education and they made a significant contribution to the development of place and role of education among the problems of spiritual and moral education of teenagers and student-age population.

In particular, a Belorussian scientist N.V. Mykhalkovych mentions that it is high time to put spiritual and moral education among the top national priorities. It is time to form in a public conscience an opinion of the importance of spirituality and public morality in all spheres and public institutions, including the education.

V. Dolzhenko believes that a modern concept of education should be based on cultural approach, which stipulates appealing to the future specialist as a socio-cultural individual, cultural product of the nation and humankind. Culture approach needs regarding the disciplines of the humanities as a part of the spiritual culture of society and presupposes adaptation of education and upbringing to the particular cultural environment.

In order to study the meaning and role of spiritual component in modern education, the author undertook a sociological study involving 788 students from three higher education establishments located in the city of Lviv. It included the students of Ivan Franko National University of Lviv, Lviv Polytechnic National University, and the Ukrainian Catholic University.

According to the research results, our country needs people with high moral ideals. Education encourages the development of personal spirituality. First of all, a person needs the education to realize him/herself as a professional, and as a result receive the corresponding material remuneration. As it turned out, education is also a powerful factor for general cultural and spiritual development of the student-age population. A solid majority of students agree that higher education establishment must develop the students as well-rounded and spiritual personalities, but not only provide them with the necessary knowledge.

As the survey findings attest, present-day student-age population prefers active attitude to life. Today the youth should rely on their own force and knowledge, own professional skills, self-discipline and personal qualities, which will help to succeed in life and take a relevant place in society.

The student's authority in his/her group primarily depends on his/her spiritual and moral qualities (kindness, respect, helpfulness), as well as on his/her education achievement and dissimilarity from others.

So, the author lays the stress on the fact the present-day students are interested in spiritual problems. That is why there should be paid ample attention to the issues of spiritual development of students in the educational and upbringing process.

Key words: education, spirituality, spiritual formation, spiritual values, college students, the university environment.